

Tamara XO‘JANOVA,

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti dotsenti, f.f.n.

E-mail: tamaraxujanova7@gmail.com

Tel: (90) 996 06 20

F.f.d., professor G.K.Masharipova taqrizi asosida

PREVENTING THREATS TO NATIONAL SPIRITUALITY IN THE INFORMATION SOCIETY

Annotation

The article scientifically substantiates methods and means of preventing threats to national spirituality in the information society. The main thing that helps to ideologically protect the younger generation is the ideological prevention of the system of education and promotion. Family, school, mahalla and various public organizations are important structures that serve to educate young people in the spirit of noble ideas and introduce this education into their minds.

Key words: Ideological prevention, youth, destructive information, aggression. protection, means, neighborhood, family, educational institutions.

ПРЕДОТВРАЩЕНИЕ УГРОЗ НАЦИОНАЛЬНОЙ ДУХОВНОСТИ В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ

Аннотация

В статье научно обоснованы методы и средства предотвращения угроз национальной духовности в информационном обществе. Главное, что помогает идеологически защитить молодое поколение и идеологическая профилактика системы воспитания и продвижения. Семья, школа, махалла и различные общественные организации являются важными структурами, которые служат воспитанию молодых людей в духе благородных идей и внедряют это образование в их умы.

Ключевые слова: Идеологическая профилактика, молодежь, деструктивная информация, агрессия. защита, средства, соседство, семья, образовательные учреждения.

AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA MILLIY MA'NAVIYATGA QARSHI TAHDIDLARNING OLDINI OLISH

Annotatsiya

Maqolada axborotlashgan jamiyatda milliy ma'naviyatga bo'layotgan tahdidlarning oldini olish usul va vositalari ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Yosh avlodni g'oyaviy jihatdan himoyalashga yordam beradigan asosiy narsa ta'lim-tarbiya, targ'ibot-tashviqot tizimi mafkuraviy profilaktikadir. Ezgu g'oya va qarashlar ruhida yoshlarni tarbiyalash va shu tarbiyani ularning ongiga singdirishga xizmat qiladigan tuzilmalar oila, maktab, mahalla va turli jamoa tashkilotlari bunda o'z o'rniga egaligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Mafkuraviy profilaktika, yoshlar, buzg'unchi axborotlar, tajovuz. himoya qilish, vosita, mahalla, oila, ta'lim muassasalari.

Kirish. Dunyoda vujudga kelgan global muammolar echimida, ayniqsa ijtimoiy-siyosiy munosabatlar tizimi barqarorligini ta'minlashda fuqarolarni ma'naviy-mafkuraviy himoyalash, ya'ni Uchinchi Renessnas yoshlarini axborotlashgan jamiyatda g'oyaviy-mafkuraviy xurujlardan asrash masalasi dolzarb hisoblanadi. Xususan, bugungi kunda global miqyosda kuchayib borayotgan ma'naviy tahdidlar, g'oyaviy-mafkuraviy xurujlar, ma'naviy buzuvchilarga qarshi jamiyatda mafkuraviy profilaktikani yanada kuchaytirish ob'ektiv zaruriyatdir. Ayniqsa, yoshlar ijtimoiy-demografik qatlamining mafkuraviy ongi, ma'naviy immuniteti va axloqiy sifatlarini rivojlantirishda hamda har tomonlama g'oyaviy himoyalashda mafkuraviy profilaktika o'tkazish muhim vazifalardan biridir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. XXI asr axborot texnologiyalari kundan-kunga taraqqiy etib borayotgan davr sifatida davlatlar, qit'alar o'rtasidagi siyosiy, iqtisodiy to'siqlarni bartaraf etishga qodir yagona axborot makonini vujudga keltirmoqda. Axborotlashgan jamiyat sharoitida axborotlar bir qator maqsadlarga ega bo'lib, bular quyidagilardan iboratdir: axborot zahiralari bitmas-tuganmas bo'lib, jamiyatning rivojlanishi va axborotga bo'lgan talabning ortib borishi bilan ular doimiy ravishda ko'payib boradi; jamiyat hayotida axborotdan foydalanish imkoniyati doimo saqlanib turadi; axborotni zamonaviy kommunikatsiya vositalari orqali bir zumda istalgan joyga etkazish mumkin; axborotning mazmuni vaqt o'tishi bilan o'zgarmay, tarixiy fakt sifatida muayyan qimmatga ega bo'ladi; axborot zahiralari boshqa zahiralalar bilan birlashgan holatda harakatlanuvchi kuch sifatida namoyon bo'ladi [3].

Jahonda axborotni saqlash, qayta ishlash va uzatish jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishning kuchayib borishi yoshlarga o'z ta'sir kuchini turli yo'llar bilan o'tkazib kelmoqda. Ayniqsa, kompyuter tarmoqlari orqali axborotni qabul qilib olish va uzatishda aloqa vositalaridan foydalanishning keng joriy etilishi hamda axborotlashtirishning jadal taraqqiyoti axborot uzatish tizimlarini tahdidlardan himoya qilish, axborot xavfsizligini ta'minlash muammolarini keltirib chiqardi. Bugungi kunda har qanday axborot yashin tezligida dunyoning turli chekkalariga etib borishi, millionlab odamlar undan bir zumda xabar topishi oddiy xolatga aylangan. Ushbu holatning qulayliklari bilan birgalikda salbiy oqibatlar olib kelishi mumkin bo'lgan xavfli tomonlari ko'proq yoshlarni o'z domiga torta boshladi. "Shu bilan birga, globallashtirish va axborot xurujlari, turli buzg'unchi g'oyalar ta'sirida milliy o'zlik va ma'naviy qadriyatlarimizga qarshi tahdid va xatarlar tobora kuchaymoqda. Xudbinlik, ya'ni, faqat o'zini o'ylash, hayotga, mehnatga, oilaga engil qarash, iste'molchilik kayfiyati singari illatlar turli yo'llar bilan aholi, ayniqsa, yoshlar ongiga singdirilmoqda" [1]. Axborot xavfsizligi muammosi davlat va jamiyatning barcha sohalariga – iqtisodiyot, siyosat, ilm-fan, madaniyat, milliy va xalqaro xavfsizlikning sifatli axborot almashinuvi, axborot va telekommunikatsiya tizimi, texnologiya va vositalariga tobe bo'lib qolganiga asoslanadi. Yoshlarning axborot sohasidagi manfaatlari ularning axborotga ega bo'lish, qonun ta'qiqlanmagan faoliyatni, ya'ni jismoniy, ma'naviy va intellektual rivojlanish jarayonida axborotdan foydalanish borasidagi konstitutsion huquqlarining amalga oshirilishining ta'minlanishini nazarda tutadi [4].

Yosh avlod ta'lim-tarbiyasi, unda yuksak ma'naviyat tamoyillari va mafkuraviy immunitetni shakllantirish hamma vaqt jamiyat oldidagi muhim vazifadir. Zero, jamiyat kelajagi, xalq, millatning davomiyligi, Vatan taraqqiyoti ana shu tarbiyaning to'g'ri yo'lga qo'yilishi va samaradorligiga bog'liq. Bu yana shuning uchun xam zarurki, keyingi paytlarda ba'zi xorij ommaviy axborot vositalarida yoshlarni ma'naviy jihatdan buzishga qaratilgan targ'ibot-tashviqot ishlari olib borilayotganligi ma'lum bo'lib qolmoqda. Ayrim muxoliflarimiz, xorijdagi bir qancha matbuot organlari, Internetdan ustakorona foydalanuvchilar noxolis xulosalar, buzg'unchi g'oyalarni tarqatishni davom ettirmoqda [5].

Yoshlarda yot g'oyalarga nisbatan ma'naviy immunitet shakllanmas ekan, "bu - yaxshi, bu – yomon" degan qat'iy fikr paydo bo'lmas ekan, mafkuraviy xatarlarga qarshi turish qiyin bo'ladi" [2]. Ochiq axborot tizimlarida millatlarni parokandalikka olib boradigan, insoniyat uchun sharmandali vaziyatlarni o'zida ifodalovchi holatlar demokratiya, inson huquqlari kabi oliy qadriyatlar shiori ostida targ'ib qilinmoqda. Mana shunday holatlardan kelib chiqib, bugungi kunda O'zbekistonda boy tarixiy ma'naviy meros, milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotirani tiklash, fuqarolarda milliy g'urur va iftihar tuyg'ularini yuksaltirish asosida mafkuraviy immunitetni mustahkamlashga katta e'tibor qaratilmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolani yoshich jarayonida analiz va sintez, induksiya va deduksiya, dialektik, retrospektiv, qiyosiy tahlil va tizimli yondoshuv kabi tadqiqot usullaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Axborot xavfsizligi haqida gap ketganda, biz odatda kompyuterlar, tarmoqlar, Internet va xakerlar haqida o'ylashni boshlaymiz. Ammo ta'lim muhiti uchun muammo kengroqdir: o'quvchini uning shakllanishi va rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan ma'lumotlardan himoya qilish, ya'ni turli yo'nalishlarni targ'ib qilish, yoshlarni axborot urushi davrida mafkuraviy tajovuzdan asrash tadqiqining nazariy-falsafiy asoslari, axborot urushlarining paydo bo'lishi va ularning sodda-ibtidoiy xarakteri, yoshlarning ilmiy falsafiy dunyoqarashini shakllantirish va rivojlantirishga qarshi OAV orqali olib borilayotgan xurujlar va yoshlarni axborot urushi davrida g'oyaviy tushkunlikka tushishiga qarshi ta'lim-tarbiya ishlarini olib borishdan iborat. Tabiiyki, har bir shaxs uchun insoniylik xususiyatlari begona emas: har bir kishi o'z shaxsiy qadr-qimmatini, axloqiy yaxlitligi va o'z irodasini, ob'ektiv haqiqat dunyosida nomoyon qilish istagi bilan yashaydi. Shu bilan birga deyarli har bir kishi yolg'on hayot bilan yashashga ko'nadi va ma'lum darajada tazyiq va me'yorlardan ta'sirlanadi. Ularning har biri yuzsiz massaga, soxta hayot oqimida suzish moyilligini shakllantiradi. Bunday vaziyatda, endi fikr ikki mohiyat ziddiyati haqida emas, balki undan ham yomoni, mohiyatning inqirozi haqida ketadi.

Ma'naviy jihatdan G'arbdan qolishmaydigan Sharq nima uchun ko'proq ta'sir o'tkaziladigan mintaqaga aylanib qoldi. Tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, iqtisodiy ta'sir o'tkazish uchun iqtisodiy jihatdan boy bo'lish kerak. Biroq, ma'naviy ta'sir o'tkazish uchun ma'naviy boylikning o'zi kifoya qilmas ekan. Masalan, dunyoda eng qadimgi tamaddunlar o'lkasi bo'lgan Iroq keyingi yarim asr davomida, globallashuv jarayonida uzoq mamlakatlar u yoqda tursin, yon atrofdagi mamlakatlarga ham sezilarli ta'sir o'tkaza olmadi. Ma'naviy globallashuv jarayonlarini o'rganar ekanmiz, ma'naviy ta'sir o'tkazishning muhim sharti ma'naviy faollik degan xulosaga keldik.

Mamlakat boy-madaniy tarixga ega bo'lsa-yu, hozirgi avlod o'sha ma'naviy boylik va an'analarni o'zlashtirmagan bo'lsa, u mamlakat ma'naviy ta'sir sub'ekti bo'la olmaydi va ob'ektivligicha qoladi.

O'zgarishlarga qanchalik qarshilik ko'rsatilmasin, ular bari bir hayotimizga kirib kelaveradi. Ayniqsa, globallashuv jarayonidan o'zining g'arazli maqsadlari yo'lida foydalanuvchi kuchlar bor ekan, bu o'zgarishlardagi salbiy jihatlardan ham kuchayib boradi. Binobarin, globallashuv jarayonining asosiy sub'ekti va harakatlantiruvchi kuchlari manfaatlariga hizmat qiladigan bunday sa'y-harakatlardan ko'zlangan maqsad milliy manfaat va qadriyatlarga tayangan an'anaviy tafakkur tarziga zarba berib, butun dunyoda g'arbonga andozalarga asoslangan, iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy hamda madaniy jihatdan yagona tamaddun hukmronligini o'rnatishdan iborat. Bunday sa'y-harakatlarning hatarli jixati shundaki, uning boshqa tamaddunlar, xalqlar va davlatlar uchun qanday oqibatlar keltirib chiqarishi, masalan, yaqindagina mustaqillikka erishgan mamlakatlarning milliy manfaatlari, an'ana va qadriyatlariga qay tarzda ta'sir etishi mumkinligi global hukmronlikka intilayotgan kuchlarni u qadar tashvishlantirmaydi [6].

Ana shunday global ta'sirlar xalqaro telekommunikatsiyalar, internet tizimi orqali yoshlarimiz ma'naviyatiga salbiy ta'sir etayotganligi bugungi kunda isbot talab qilmaydigan haqiqatdir. Xavf-xatarlarga jiddiy razm soladigan bo'lsak, mustamlakachilik siyosati, birovlarini qaram qilish siyosati yangi asrda yo'qolmaganini, balki o'zining shakli shamoyilini o'zgartirganini tushunib etamiz [7]. Darhaqiqat, «Millat bor ekan, milliy davlat bor ekan, uning mustaqilligi va erkinligiga, an'ana va urf-odatlariga tahdid soladigan, uni o'z ta'siriga olish, uning ustidan hukmronlik qilish, uning boyliklaridan o'z manfaati yo'lida foydalanishga qaratilgan intilish va harakatlar doimiy xavf sifatida saqlanib qolishi muqarrar» [8].

Aslida, suverenitet davlat miqyosida oliy hokimiyatga egalikni, tashqi va ichki siyosatni olib borishdagi to'la mustaqillikni anglatadi. Aynan suverenitet muayyan davlat mustaqilligining birlamchi sharti va belgisidir. Bu esa suverenitetning qisman yoki cheklangan shaklda mavjud bo'la olmasligini anglatadi. Chunki suverenitet davlatning boshqa davlatlarga tobe bo'lmay, qaram bo'lmay yashashini, o'zga kuchlar tomonidan boshqarilmas, birovlarning irodasiga bo'ysunmay, mustaqil hayot kechirishini nazarda tutadi. Muhimi, davlat suverenitetining o'rnatilishi mamlakatlar o'rtasida tenglik qaror topishini shartlab qo'yadi hamda mutelik, o'zgalari hisobiga yashash, turli kamsitishlar, ortiqcha ta'zim-tavozega yo'l qo'ymaydi. Davlat suvereniteti mustamlakachilikning har qanday shaklini, uning kamsituvchi tabiatini, u taqozo etadigan zo'ravonliklarni inkor etadi [9].

Globallashuv jarayonlarini tahlil qilgan olimlar bu jarayonlarda davlatning rolini turlicha baholaydilar. Ayrim nazariyalarda globallashuv jarayonida davlatning roli tobora pasayib borishi uqtirilsa, boshqalarida uning o'rni va ahamiyati o'zgarmaydi, deb ta'kidlanadi. Yana bir guruh olimlar esa globallashuv sharoitida davlat bilan davlatlararo tashkilotlar o'rtasida siyosiy hokimiyat qayta taqsimlanib, davlat ularga o'z suverenitetining bir qismini beradi [10, 389-b.], degan farazlarni ilgari surmoqda. Har qanday jamiyat bunday makkor tahdidlarni engishi uchun o'zida ogohlik, mafkuraviy xavfsizlik, to'kislik, jangovarlik, safarbarlik, umummilliy birlik kabi ijtimoiy sifatlariga ega bo'lishi kerak. Buning uchun milliy istiqloq mafkurasining yot mafkuralarga qarshi kurash uslublari, jumladan, buzg'unchi g'oyalar mohiyatini fosh qilishga qaratilgan targ'ibot, mafkuraviy monitoring va tahdidlar mohiyatini xalqimiz ongi va qalbiga etkazish, jaholatga qarshi ma'rifat tarqatish uslublaridan doimo va hamma joyda foydalanish taqozo qilinadi. Mafkuraviy tarbiya samaradorligi eng avvalo jamiyatni mafkuraviy tarbiyalashdan natija qanday bo'lishi kerak ekanligini aniq belgilanishiga bog'liq [11].

Yoshlarda internetdan foydalanish madaniyatini shakllantirish uchun quyidagi masalalarga asosiy e'tibor qaratish lozim:

- yoshlarning g'oyaviy-mafkuraviy salohiyatini o'stirish va barkamol avlod tarbiyasida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan to'g'ri foydalanishni tashkil etish;

- axborot-kommunikatsiya va internet texnologiyalari yutuqlaridan oqilona va maqsadli foydalanish;

- axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan va axborotlardan foydalanish muhitini yaratish;

- internet tarmog'ida yoshlarga, ularning qiziqishlariga va intilishlariga, axborot ehtiyojlariga yo'naltirilgan elektron manbalarni tashkil etish masalalari.

Yoshlarning internetdan foydalanish madaniyatini shakllantirishda milliy g'oya va mafkurani targ'ib qiluvchi, insonning o'zligini anglatuvchi, kuchli g'oyaviy, ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy, badiiy, sport, harbiy-vatanparvarlik, milliy o'yinlar, milliy va umuminsoniy qadriyatlar yo'nalishlarida milliy axborot resurslarini yaratish va rivojlantirish masalalariga katta e'tibor beriladi. Bugungi kunda yoshlar internetdan faol foydalanuvchi sub'ektlarning asosiy qismini tashkil etib, ularning mafkuraviy ongi unda berilayotgan ma'lumot-axborotlar orqali shakllanib boradi [12].

Xulosa va takliflar. Axborotlashgan jamiyatda milliy ma'naviyatga bo'layotgan tahdidlarning oldini olish va bartaraf etishda quyidagilar muhim ahamiyatga egadir:

- chetdan kirib kelayotgan tashqi ma'naviy, siyosiy va iqtisodiy tahdidlarni paydo bo'lish davridan aniqlab, ularni bartaraf etish chora-tadbirlarini ko'rish;

- ularga qarshi kurashishning huquqiy asosini yanada takomillashtirish, yangi normativ – huquqiy ujjatlar ishlab chiqish va uni amaliyotga tatbiq qilish;

- millatning, xalqning jamiyatda qabul qilingan ma'naviy-axloqiy normalari, madaniy rivojlantirish tamoyillarini rivojlantirish, ularni barcha fuqarolar, ayniqsa yoshlar orasida targ'ibot-tashviqot ishlarini yanada kuchaytirish;

- internet va xorijiy ommaviy axborot vositalari orqali kirib kelayotgan turli salbiy axborotlarga qarshi O'zbekistonning barcha fuqarolarining o'zaro hamkorlikda kurashishi;

- ichki va tashqi ma'naviy tahdidlarga qarshi "mafkuraviy immunitet"ni shakllantirish;

- yoshlarning ongida milliy ma'naviyatimizga, ma'naviy merosimizga, tariximizga mehr-muhabbat tuyg'ularini shakllantirish;

- atrofda bo'layotgan voqea-hodisalarga nisbatan doimo ogoh va hushyor bo'lish hamda o'zining mustaqil fikrini bildirish muhim ahamiyatga egadir.

Bugungi kunda mafkuraviy xurujlar yoshlar, inson va jamiyat hayotiga, mamlakatning ijtimoiy taraqqiyotiga katta ta'sir o'tkazmoqda. Hozirgi vaqtda dunyoning geopolitik, iqtisodiy va ijtimoiy, axborot-kommunikatsiya maydonida chuqur o'zgarishlar ro'y berayotgan, turli mafkuralar tortishuvi keskin tus olayotgan bir vaziyatda, fikrga qarshi fikr, g'oyaga qarshi g'oya, jaholatga qarshi kurashish har qachongidan ham muhim ahamiyat kasb etmoqda.

ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. –Toshkent: Ozbekiston, 2021. -B. 268.
2. Mirziyoyev Sh.M. Milliy tiklanishdan - milliy yuksalish sari. –Toshkent: O'zbekiston, 4-jild. 2020. -B. 178.
3. Masharipova G.K. Development of scientific creativity in the era of renaissance // International conference bridge to science. - San Francisco, California, USA conference proceedings. Research work april, 15, 2019. - Pp. 6-10.
4. Xo'janova T. Axborotlashgan jamiyat va uning mafkuraviy texnologiyalarini OAV tizimidagi to'g'ri foydalanishning yosh avlodni g'oyaviy himoyalashdagi ma'no-mazmuni va ahamiyati. - O'zMU xabarlar. 2022 1/8. – 169-173-bb.
5. X'yanova T. Mafkuraviy profilaktika – yosh avlodni g'oyaviy himoyalash omili (ijtimoiy-falsafiy tahlil). Monografiya. – Toshkent, «O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati» nashriyoti, 2019. – 256 b.
6. Umarov B. "G'arb tamadduni: inkiroz alomatlari". "Tafakkur" jurnali, 2/2007 yil, 16-b.
7. Abbosxo'jaev, Umarova N., Qo'chqorov R. Mafkura poligonlaridagi olishuv. – Toshkent, «Akademiya», 2007. 14-15-bb.
8. Milliy istiqloq g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar. – Toshkent: «O'zbekiston», 2000, 3-bb.
9. Abbosxo'jaev, Umarova N., Qo'chqorov R. Mafkura poligonlaridagi olishuv. – Toshkent: «Akademiya», 2007. 16-b.
10. Удовик С.Л. Глобализация: семиотические подходы. – Москва: «Ваклер», 2002. - С. 389.
11. Masharipova G.K. Globallashuv jarayoni to'g'risida zamonaviy yondashuvlar va madaniyatlararo integratsiya masalasi // «Mustaqillik sharoitida xalqimizning g'oyaviy tarbiyalanishining dolzarb masalalari» mavzusida onlayn respublika miqyosida ilmiy-nazariy anjuman. 2020-yil 5 may. - B.521-524.
12. Masharipova G.K. Globallashuv jarayoni va ma'naviy tahdidlarning yoshlar ma'naviyatiga ta'siri. // "Sog'lom avlod tarbiyasida ma'naviyatning o'rni" mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari to'plami. – T., 2014. - 37-41-bb.